

ARKPRIJS VAN
HET VRIJE WOORD

2009

LUC HUYSE

Luc Huyse
Seismograaf
van de samenleving

59ste Arkprijs van het Vrije Woord

Redactie Lukas De Vos



Antwerpen
De Vrienden van de Zwarte Panter
2009

Ter nagedachtenis van Jaap Kruithof

Uit het Juryverslag

De socioloog Huysse heeft zich al een halve eeuw lang onderscheiden door zijn onafhankelijk, diepgravend en grensverleggend onderzoek naar de verzuiling in België.

Consequent heeft hij een maatschappelijk geëngageerd standpunt ingenomen tegenover nationale en internationale uitdagingen. Hoogstaand wetenschappelijk onderzoek vertaalt hij in heldere, voor iedereen toegankelijke teksten.

Als arbeiderszoon had hij van jongsaf aan aandacht voor sociale ongelijkheid en uitsluiting. Hoe mensen omgaan met de herinnering aan oorlog is een belangrijke draad in zijn werk. Hij heeft de berechting van zowel de collaboratie in België als de apartheid in Zuid-Afrika grondig ontleed.

Vandaag is hij een internationaal deskundige over rechtspraak in landen die in een burgeroorlog verwickeld zaten, zoals Rwanda, Ethiopië en Zimbabwe.

18 maart 2009

DE ARK STAAT ALS EEN HUYSE WELKOMSTWOORD

RAYMOND DETREZ

Als voorzitter van het Arkcomité heb ik de plezierige taak om u hier in naam van het hele comité van harte welkom te heten in Galerie De Zwarte Panter voor de uitreiking van de 59ste Arkprijs van het Vrije Woord aan Luc Huyse. Dadelijk zal David Van Reybrouck de gebruikelijke laudatio uitspreken, vervolgens wordt de Ark, met de naam van de laureaat in de sokkel gegrift, aan het publiek getoond, en ten slotte krijgt ook de laureaat zelf nog het woord. Mijn rol als voorzitter van het Arkcomité is tijdens deze plechtigheid tamelijk beperkt. Ik heb er daarom een gewoonte van gemaakt om u niet enkel te verwelkomen, maar u ook enige informatie te verstrekken, die u in staat zal stellen om wat u dadelijk te zien en horen krijgt correct te begrijpen. Degenen onder u die de uitreiking van de Arkprijs jaarlijks bijwonen, weten al wat ik nu ga vertellen. Zij kunnen in deze sfeervolle kapel enkele ogenblikken wegdromen. Wie hier voor het eerst is, kan zijn profijt doen met het volgende.

De Arkprijs is negenenvijftig jaar geleden voor het eerst uitgereikt. De aanleiding was de weigering om de Prijs voor Letterkunde van de Provincie Antwerpen uit te reiken aan Marnix Gijsen nadat eerwaarde heer Joris Baers, stichter en leider van het Algemeen Secretariaat voor Katholieke Boekerijen, had verklaard dat de genomineerde roman *Joachim van Babylon* “aanstoot gaf aan de gevoelens van het grootste gedeelte van de bevolking van de Provincie Antwerpen.” Uit kwaadheid stichtten Herman Teirlinck en de redactie van het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* toen de Arkprijs van het Vrije Woord. De Arkprijs was dus een daad van verzet tegen niets of niemand minder dan kerk en staat, in die tijd nog geduchte organisaties. Door zijn ontstaansgeschiedenis heeft de Arkprijs gedurende vele jaren de reputatie gehad een soort van antiklerikale literaire prijs te zijn. Daarmee is het Arkcomité groot onrecht aangedaan, want het comité heeft zich altijd gekeerd tegen alle organisaties die het erop aanleggen mensen te verhinderen om in alle vrijheid hun overtuiging uit te dragen. Daarnaast is de Ark-

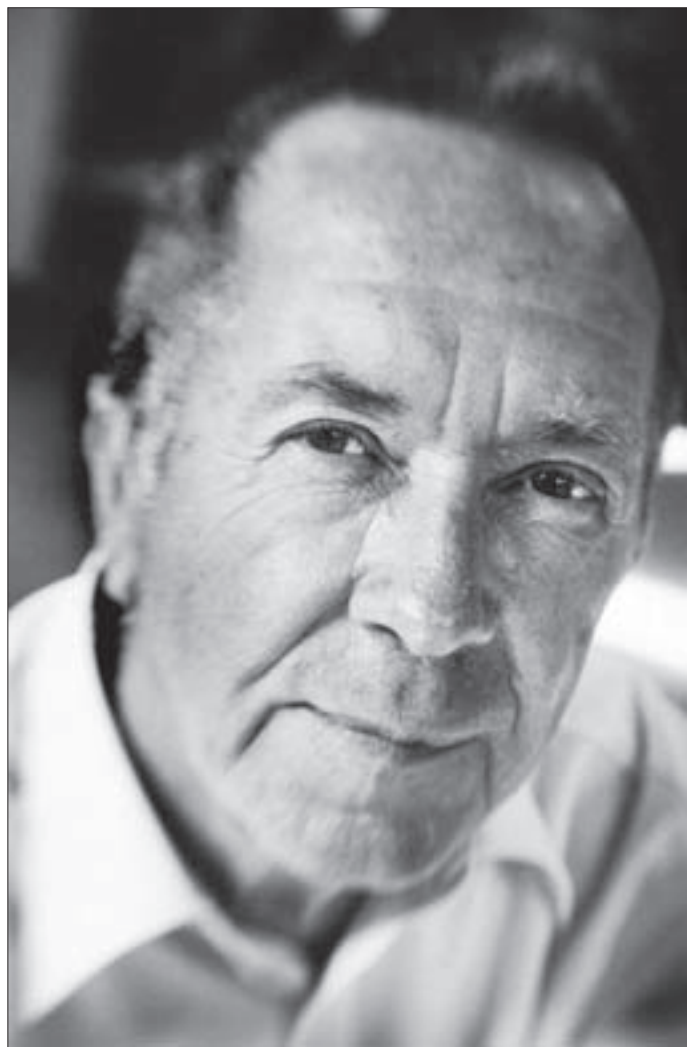
prijs gaandeweg ook veel meer dan een literaire prijs geworden, al verliest het comité de literaire kwaliteiten van een tekst nooit uit het oog. Er is in de loop der jaren een consensus gegroeid rond het criterium, dat de Arkprijs 'een dwarsligger bekroont, een eigenzinnig mens, een consequent voorvechter van een open en kritiseerbaar debat', en dat de laureaat bij het hanteren van het vrije woord 'zijn nek moet hebben uitgestoken'. Dit laatste betekent niet meteen dat zijn of haar kop ook moet gerold hebben. Martelaarschap hoeft niet; een meer dan gewone dosis burgerlijke moed volstaat. Het Arkcomité bekroont ook niet zomaar iedereen die vrank en vrij zijn of haar mening ventileert. Er zijn ook meningen die het comité niet hoeft. Dat is dan weer een kwestie van goede smaak.

Op verzoek van het comité sta ik ook elk jaar even stil bij degenen die de prijs net niet gekregen hebben. Dat is een delicate onderneming, zowel ten aanzien van de laureaat als van de betrokkenen. Het comité voelt zich ook niet verplicht om op een of andere manier verantwoording af te leggen. Het is echter zo dat het Arkcomité waardering voelt voor het werk van vele mensen, maar elk jaar slechts één van die vele verdienstelijke mensen kan bekronen. Daarom breng ik hier in de eerste plaats graag hulde aan Jaap Kruithof, die een leven lang de waarden heeft verdedigd waar ook de Arkprijs voor staat. Als Jaap Kruithof de Arkprijs niet gekregen heeft, dan was dat paradoxaal genoeg omdat hij hem elk jaar had kunnen krijgen; we dachten telkens dat het ook later nog kon. Nu is het te laat, maar ook al staat zijn naam niet in de sokkel van de Ark gegrift, we denken met bewondering en erkentelijkheid aan hem terug.

Het Arkcomité wil dit jaar ook zijn grote waardering uitspreken voor het werk van Johan Braeckman van de Universiteit van Gent, die naar aanleiding van het lopende Darwin-jubileumjaar de evolutietheorie opnieuw onder de aandacht heeft gebracht. De jongste tijd groeit overal ter wereld het aantal mensen dat gelooft dat de wereld in zes dagen geschapen is door een opperwezen. Degenen die zoals Johan Braeckman daaraan twijfelen hebben niet de bedoeling om van de weeromstuit zoveel mogelijk mensen te laten 'geloven' in de evolutietheorie. Waar het om gaat is het bijbrengen van een attitude van vrij

en kritisch onderzoek, het bijbrengen van een rationalistische levenshouding, van vertrouwen in het menselijke verstand en van een principieel wantrouwen ten aanzien van kennis die op gezag van een hogere instantie zonder meer dient te worden aangenomen. Daar is het Johan Braeckman uiteindelijk om te doen en daar kan het Arkcomité zich helemaal in vinden.

De laureaat van de 59ste Arkprijs van het Vrije Woord is Luc Huyse. Over hem heb ik vanavond niets gezegd, maar wie Luc Huyse kent, heeft begrepen dat veel van wat ik zonet vertelde over de Arkprijs bij uitstek van toepassing is op zijn veelzijdige en geëngageerde werk.



OPEREREN MET OBSIDIAAN

DAVID VAN REYBROUCK

*Laudatio voor Luc Huyse, uitgesproken bij de uitreiking
van de 59ste Arkprijs van het Vrije Woord, mei 2009*

Dames en heren,

Het is 2009 maar we hadden hier ook al eerder kunnen staan. We hadden hier in 2006 kunnen staan. Luc Huyse had dan net *Alles gaat voorbij, behalve het verleden* gepubliceerd, een belangwekkend boek dat vertelde hoe samenlevingen met het onleefbare proberen verder te leven: de herinnering aan oorlogsleed. Een boek over kapotte landen die de draad weer willen oppikken. Over hoe je de toekomst kunt omhelzen als het verleden nog ettert. Een wijs boek dat binnenkort terecht in het Engels en het Frans verschijnt.

We hadden hier ook in 1991 kunnen staan. Toen verscheen *Onverwerkt verleden*, een werk waarin Luc Huyse met zijn medewerkers eindelijk eens de zaken op een rijtje zette over het etterende verleden van het eigen vaderland: de herinnering aan collaboratie en de repressie in het naoorlogse België. Een moedig, noodzakelijk en genuanceerd boek.

Maar we hadden hier ook in de lente van 1980 kunnen bijeenkomen, het jaar waarin Luc Huyse *De gewapende vrede* publiceerde, dé standaardstudie over de verzuiling in België. Of in 1976, toen hij *In de buitenbaan* redigeerde, een bundel over arbeiderskinderen aan de universiteit.

Maar we hoeven niet eens zo ver terug te gaan. In 1996 hadden we ook al reden genoeg gehad om in deze kapel het glas te heffen: *De lange weg naar Neufchâteau* was net verschenen, Huyses boek over het Belgisch gerecht. Of in 1999, toen *De opmars van de Calimero's* begon, over mannen met steeds meer macht die steeds minder verantwoording moesten afleggen. Of in 2003 toen zijn monumentale *Over politiek* het daglicht zag.

Dames en heren, als je het zo overschouwt lijkt Luc Huyse wel een abonnement op de Arkprijs verdiend te hebben. Al meer dan een halve eeuw lang bedient hij zich van het vrije woord en dat woord is bij hem in goede en zorgzame handen. Vandaag vieren we dan ook niet het laatste boek of het recentste essay, maar een heel oeuvre. Vandaag vieren we een mens. Een mens die naar waarheid heeft trachten te spreken en dat nog steeds doet.

Na veertig jaar verbonden te zijn geweest aan de KU Leuven ging Luc Huyse in 2000 met emeritaat. Maar wie had gedacht dat dat het begin zou zijn van een bloeiende carrière als hovenier, zondagsschilder, kruiswoordraadsselfreak, Bordeaux-kenner, *nordic walker* of forelvisser, had het mis. Luc Huyse, dames en heren, ging met pensioen om méér te kunnen werken. Zo zei hij het ongeveer letterlijk in een interview met de Leuvense Campuskrant. Het was de tijd dat de universiteit aldoor studentvriendelijker moest worden, want anders liepen de schoolverlaters naar Gent of Brussel, waar men hen ook al probeerde te werven met watten in plaats van weten. Luc Huyse had niet zo'n zin in die wapenwedloop naar betutteling die *deepdown* toch eerder economisch dan educatief gemotiveerd was. Hij zei: "Als ik moet kiezen tussen enerzijds wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke dienstverlening en anderzijds – ik druk het nu heel cru uit – het pampieren van studenten, dan ga ik liever voluit voor de eerste twee opdrachten." En dus ging hij met pensioen, wat bij hem gelijk bleek te staan aan één lange *sabbatical leave*: tijd om zich te concentreren op het echt belangrijke werk.

Die toevoeging ("ik druk het nu heel cru uit") is overigens Luc Huyse *pur sang*. Scherp zijn en toch mild blijven. Snijden zonder te scheuren. Openleggen om te laten helen. Huyse analyseert niet met de kettingzaag, maar met het scalpel. Hij snijdt met obsidiaan: het zuiverste glas, het scherpste mes, het donkerste gesteente dat enkel in de natuur voorkomt en waarmee men nog steeds de fijnste oogoperaties verricht. Luc Huyse: chirurgijn met obsidiaan. Ik kom daar later nog op terug.

Wat Huyse sinds zijn pensioen heeft verricht is meer en vooral relevanter dan wat de doorsnee hoogleraar in Vlaanderen tijdens zijn hele carrière neerpent. Volgt u even mee? Na enkele boeken over de uitholling van de nationale politiek (*Grensberichten* uit 2000, *Gullivers probleem* uit 2002 en de reeds genoemde klepper *Over politiek* uit 2003) die men met enige kwade wil nog kan zien als uitlopers van zijn academische loopbaan, richtte hij zich allengs op een nieuw onderwerp: landen in transitie die in het reine moeten zien te komen met een recent gewelddadig verleden. Diep onder de indruk van het baanbrekende werk dat Desmond Tutu in het Zuid-Afrika na de apartheid met de Waarheidscommissie verrichtte, onderzocht Huyse hoe andere landen met soortgelijke formules aan de slag gingen, om weer een beetje overeind te krabbelen. Rechtspraak én samenlevingsopbouw, die twee: dat moest een socioloog die een leven lang aan de rechtsfaculteit verbonden was geweest wel boeien. Het resultaat was *Reconciliation after conflict* (uit 2003), een internationaal handboek over hoe men best een waarheidscommissie bestiert, vorig jaar gevolgd door *Traditional justice and reconciliation after violent conflict* (2008). Traditionele rechtspraak kan immers kiemen bevatten van een nieuwe rechtspleging, die niet alleen individuen bestraft maar ook samenlevingen herstelt. In Vlaanderen is het nauwelijks geweten, maar Luc Huyse heeft met die twee boeken levens gered.

Wie echter dacht dat we hem hiermee voorgoed kwijt zouden zijn aan verre, kapotte landen als Rwanda, Burundi, Zimbabwe en Ethiopië, had het gelukkig mis. Niet alleen deelde hij in *Alles gaat voorbij, behalve het verleden* (2006) zijn nieuwe inzichten met een breed geïnteresseerd, Nederlandstalig publiek, want voor Huyse is schrijven in de moedertaal voor een lekenpubliek *nooit* minderwaardig aan Angelsaksische vakpublicaties, bovendien bleef hij ook intens betrokken bij de kwaliteit van de samenleving alhier ten onzent. Hij schreef belangwekkende essays in *De Morgen* en aanvaardde het peetvaderschap van de website mediakritiek.be (een jong initiatief, met vers volk en nieuwe technologieën). Daarnaast maakte hij met Jos Bouveroux een televisiereeks over het federale België, die tegelijkertijd door Canvas en de RTBF werd afgenomen. Vier boeken, twee bundels, veel essays, een televisiereeks, een website en hij gaat nog wel even door: dat sudoku-puzzelen ten huize Huyse is echt nog niet voor morgen.

Justitie in het buitenland, media in het binnenland. Zo zou je Huyses post-emeritale werk kunnen samenvatten. Het contrast is minder groot dan het lijkt, want in beide gevallen gaat het om machtige instellingen die een land kunnen verdelen of helen. In een minder prille democratie als België dat bovendien verregaand ‘ontzuild’ is (ook dat inzicht ontleen we aan Luc Huyse) fungeren de media als belangrijkste maatschappelijke lijm, een beetje zoals overgangsjustitie dat kan zijn in een revaliderend land. Maar pakt die lijm nog wel? Is hij niet al te zeer aangelengd met flauwekul en scherts? Heeft er iemand soms jeukpoeder bij gedaan? Is de lijm soms giftig geworden? Pacificeert-ie of polariseert-ie? Hoe gaan we daarmee om? U hoort het straks van hem.

Dames en heren, alleen al voor zijn nuttige pensioensbesteding verdient Luc Huyse de Arkprijs van het Vrije Woord. Maar, u hoorde het zonet al, er gingen ook nog eens vier decennia scherpzinnigheid en toewijding aan vooraf. Huyse publiceerde over de verzuiling, het middenveld, de media, politieke apathie, burgerschap en democratie, participatie en uitsluiting, de band tussen burger en overheid, de democratisering van het onderwijs, de Europeanisering van de macht, de uitholling van het parlement, de taalkwestie, justitie, ongelijkheid en ik vergeet er beslist nog enkele. In hoofdzaak Belgische onderwerpen, maar zijn liefde voor Afrika kwam niet onlangs uit de lucht vallen. Reeds in de jaren vijftig trok hij als student op met de allereerste lichting Congolese studenten, lui die na de onafhankelijkheid bijna allemaal ministerposten hebben bekleed in hun land. En vele jaren later zetten hij en zijn lieve vrouw Oele de deuren van hun jonge, blanke gezin open voor een nieuw, Afrikaans familielid. Lucs betrokkenheid bij de Afrikaanse zaak is zo oud, dat het het enige is waar je hem al eens op een verspreking kunt betrappen. Toen ik hem belde over vanavond had hij het in een moment van onoplettendheid zo waar over “Galerie De Zwarte *Partner*”.

Vallen er in dat woud van interesses enkele hoofdlijnen te traceren? Allicht niet, want dat zou afbreuk doen aan de intrinsieke veelkantigheid van Lucs oeuvre. Het vrije woord is wat het is: vrij. Het laat zich niet kooien, het wandelt graag, het gaat waar het goesting in heeft,

het rent als het zich geroepen voelt. Luc Huyse heeft geen vooraf opgesteld programma afgewerkt. Anderen doen dat wel, maar krijgen er dan ook geen Arkprijs voor.

Maar toch. Al loopt er geen rechte lijn van, ik zeg maar iets, zijn *Onderzoek naar de arbeidsmotivatie der arbeidende vrouwen* uit 1962 (een titel een dichtbundel waardig, overigens) naar zijn recente essay over de politieke laksheid van Thabo Mbeki, toch merk je steevast een bekommernis over de gezondheid van de samenleving. Niet iedereen moet het voortdurend met elkaar eens zijn, natuurlijk niet, alle *Menschen* zijn geen *Brüder* en ze worden het vast nooit, maar toch spreekt er uit Huyses werk een permanent streven naar een harmonieuzer, civiel samenleven. Voor hem is het vrije woord geen vrijblijvend woord, geen eindpunt, maar altijd een opmaat tot een open dialoog. Sociologie is bij hem nog steeds een beetje, in de nobele zin van het woord, sociale geneeskunde. De socioloog is niet alleen de anatoom met het fileermes, hij is ook de heelmeester. Hij snijdt om te genezen.

Nietzsche zei ooit: “Waartoe het mes almaar wetten, wanneer men niet tot snijden komt?” Welnu, Luc Huyse heeft nooit genoeg genomen met enkel het wetten van zijn lemmetten. Hij was een academicus voor wie maatschappelijke dienstbaarheid altijd een evidentie was. Wie als arbeiderszoon heeft kunnen studeren met de steun van de gemeenschap, stelt in retour zijn kennis graag ter dienste van die gemeenschap. Vandaag zou hij niet meer aarden in een academisch bestel waar vakidiotie en maatschappelijke koudwatervrees als hoogste idealen worden gepromoot. Luc Huyse hield van de universiteit, denk ik, zolang die universeel wou zijn.

Er valt nog iets anders op. Naast het consistent hoge niveau, de gedurfde reflecties en de rijke empirie, is er de grote leesbaarheid van Lucs werk. Doordat hij meer van vragen dan van vakjes hield, heeft hij nooit een jargon gehanteerd. Jargon, dat is het zuinige vermaak van de sedentaire geest, een manier om indringers buiten te houden en vakbroeders af te troeven. Maar de avontuurlijke geest leert vele talen, luistert in het rond en zoekt, als hij spreekt, naar rijkdom in de

eenvoud. (De jargon-spreker daarentegen verpakt zijn eenvoud des geestes in een dun klatergoud van taal.) Huyse heeft niet getracht anderen te imponeren met virtuoze semantiek. Hij heeft onderwerpen ontleed, aan zichzelf uitgelegd, aan zijn studenten voorgelegd en vervolgens neergeschreven. Het resultaat is ernaar. Puntgave formuleringen, glasheldere stijl, functionele metaforen. De Arkprijs gaat jaarlijks naar een schrijver of een andere dwarsdenker. Luc Huyse is beide. Hij is de Nescio van de sociologie.

Toen bekend werd dat Luc Huyse de 59ste laureaat van de Arkprijs was geworden, reageerde het internet met enthousiasme. Alumni die inmiddels blogger waren geworden, leken oprecht verheugd. “Luc Huyse,” schreef een van hen, “heeft een onuitwisbare invloed op mijn intellectuele ontwikkeling gehad. Dat was een *echte* intellectueel, iemand van wie een 18-19 jarige echt iets kon opsteken.” Het tekent de wijze waarop Luc met jonge mensen omgaat. Genereus met zijn kennis, benieuwd naar hun ervaringen. Naar verluidt zit hij op familiefeestjes graag bij kinderen en kleinkinderen, want je bent nooit te jong om opa Luc iets bij te leren.

Een mooi neveneffect van deze Arkprijs is de suggestie dat de vergrijzing niet alleen een last is, maar ook een kans, ja, zelfs een cadeau. In tijden dat het parlement verjongt, dat nieuwsredacties vol zitten met jonge medewerkers wier kennis vaak kleiner is dan het enthousiasme, in tijden dat, kortom, het *jeunisme* regeert, is het een voorrecht om iemand te mogen lezen die meer dan een halve eeuw overziet. In de berichtgeving regent het vandaag epitheta als ‘historisch’, ‘legendarisch’ en ‘nooit gezien’ wanneer er nog maar eens een regeringscrisis dreigt of een popconcert goed was. Dat zegt meer over ons korte-termijngeheugen, dan over het daadwerkelijk historische karakter van een recente gebeurtenis. Huyse is allicht geen popkenner, maar voor de politieke geschiedenis is hij een onuitputtelijke goudmijn.

Toen ik Luc Huyse een aantal jaren geleden voor het eerst ontmoette (omdat hij mij iets wou vragen, niet omgekeerd, bemerk: ik voelde me als een neefje op een familiefeest bij hem) vroeg-ie al bij het be-

gin van het gesprek of hij die essays voor *De Morgen* nog wel moest plegen. Er kwam zo weinig respons op. Misschien was hij stilaan te oud?

Ik kon mijn oren niet geloven. Vroeg de grote Huyse nu werkelijk of hij niet onbeduidend was? Ik las, zoals velen van mijn generatie, zijn stukken steevast met grote belangstelling. Ze waren interessant, pertinent, blikverruimend. We discussieerden erover. Maar geen haar op ons hoofd dat eraan dacht om hem te riposteren, laat staan te *feliciteren*. Zoiets deed je niet.

Beste Luc, laat deze Arkprijs het antwoord zijn op je aarzeling van toen. Het is de wereld op zijn kop dat ik jouw laudatio mag uitspreken, maar nu ik hier toch sta, maak ik graag van de gelegenheid gebruik. Ja, je eruditie blijft broodnodig. Meer nog: je serene onverzettelijkheid is een voorbeeld voor velen van ons.

Gij, zachtaardige en onvermoeibare ridder in de weer voor een betere wereld, gij, bescheiden en integer zoeker, gij, schone mens, wij hebben u nog steeds nodig.

Ik buig zeer diep en bied je namens het Arkprijscomité niet alleen gelukwensen maar ook dankbaarheid aan.

GEEN VREDE ZONDER RECHTVAARDIGHEID
DANKWOORD
LUC HUYSE

Dames en heren,

Het is een wat raar begin bij een dankwoord maar, ja ik beken. Het is mijn fout dat dit jaar gebroken is met de traditie die wil dat de Arkprijs daags vóór OLH Hemelvaart wordt uitgereikt. Want ik was vorige week even buitengaats. Er zijn verzachtende omstandigheden. Wat me in het buitenland hield was een gepland pleidooi voor het vrije woord. Een internationale hulporganisatie hield haar jaarlijkse bezinningsbijeenkomst. Die ngo helpt door oorlog gekwetste landen in hun omgang met een verleden dat niet voorbij wil gaan. Haar dogma is: *there will be no peace without justice*. Een samenleving kan alleen tot rust komen, luidt het, als wie schuld heeft voor zijn of haar rechters is verschenen. Dat is ook het onwrikbare geloof van vele Westerse diplomaten en van de juristen in Amnesty International en in Human Rights Watch. Ik noem ze de veldwachters van de gerechtigheid. Er zit iets aandoenlijks in hun betoog. De zaak waarvoor ze vechten, de strijd tegen de cultuur van de straffeloosheid, is van het allergrootste belang. Maar overkill loert om de hoek. De weg van de ijzeren vuist is gepromoveerd tot een door de internationale gemeenschap opgelegde ‘duty to prosecute’. Het is, met andere woorden, niet langer politiek correct om te pleiten voor een beleid dat voorrang geeft aan de zoektocht naar vrede en daarom de roep om strenge gerechtigheid even wil dimmen. Waar het politiek correcte de voertaal is komt het vrije woord in het gedrang, in dit geval het woord van de slachtoffers die rust willen, vooral rust. Dat heb ik ginder willen zeggen. Dat ‘smart amnesties’, tijdelijke vormen van clementie zijn dat, in Noord-Oeganda en Boeroendi en Kongo vrede kunnen brengen.

Van Kongo naar Vlaanderen, een traject dat sommigen hier niet vreemd is. Enkele weken geleden verscheen op een opiniebladzijde van *De Standaard* een opgemerkte bijdrage van schrijvers en opinie-

makers, waaronder de u niet onbekende Leo De Haes, Geert van Istendaël en Wim van Rooy. Een boek over François Mitterrand, van een auteur met een melaatse familienaam, Dillen namelijk, leek in de boekhandel aan de ketting te liggen en daarom nauwelijks verkrijgbaar te zijn. De schrijvers en opiniemakers waren boos. Het boekenwezen moet ook foute boeken omarmen, zegden ze, dat zorgt voor heilzame controverse en tegenspraak – zo nodig in een volwassen democratie. Controverse en tegenspraak, twee woorden waarin een heel programma verscholen zit. Zo'n voorzet kan ik niet laten liggen.

In een democratie is macht slechts dan legitiem als ze gepaard gaat met tegenmacht. Cruciaal daarbij is de ontwikkeling van wat de Amerikaanse socioloog Hirschman *the art of voice* noemt. *Voice* staat voor tegenspraak. De tegenpool daarvan is *exit*, de vlucht in het zelfgekozen of opgedrongen zwijgen. *Exit* is het instrument van de enkeling, de eenzame terugtocht die *carte blanche* geeft aan wie macht heeft. *Voice* is het wapen van in groep sprekende burgers. Alleen zo kan men de overzijde dwingen tot 'le parler vrai': over de risico's van de kernenergie, de leegroef van Afrika, de opwarming van de aarde en de mobiliteitscrisis in de eigen stad. Alleen zo kan men er voor zorgen dat alternatieven voor lange en andere wappers onder ogen worden genomen.

Dat politiek activisme bestaat, ook in Vlaanderen. Maar het lijdt al enige tijd aan kortzichtigheid. Het richt zijn tegenspraak bijna uitsluitend op parlement, partijen en politici. Ondertussen blijven tal van schaduwrijke groeipolen in de politiek buiten schot. Over één ervan, de media, wil ik het hier hebben. Journalisten en hun commerciële directies zijn politieke actoren van eerste rang. Twijfel daarover bestaat niet langer, zelfs niet bij hoofdredacteurs. Zo liet Peter Vandermeersch, van *De Standaard*, enige tijd geleden weten dat kranten en hun audiovisuele nieuwsbroeders veel meer zijn dan louter toeschouwer. Dat ontkennen, beweerde hij, is liegen of getuigt van grote naïviteit. Toch lijkt dat zinnetje met kramp in de vingers geschreven. Want wie daaraan de consequentie verbindt dat de media over die machtspositie en haar politieke gevolgen ook zélf moeten berichten krijgt plots een ander, wat bangelijk, geluid te horen. In

februari van vorig jaar zei diezelfde Vandermeersch, ik citeer: “Ernstige media moeten zelf niet het voorwerp zijn van het nieuws. Van ernstige media wordt verwacht dat zij het nieuws verslaan, niet dat zij zelf nieuws zijn.” Daarmee reageerde hij op kritische vragen rond zijn tiendelige reeks over de formatie van wat de eerste regering-Leterme moest worden. Dat met veel confidenties gelardeerd docudrama over 193 dagen politieke narigheid viel midden in de regeringsvorming binnen. De reportage greep in op een nog bewegende realiteit, boetseerde die realiteit. Maar daarover zweeg de krant. Of neem de openbare omroep. Die heeft in duidingsprogramma’s als *Terzake*, *De Zevende Dag*, *De Keien van de Wetstraat* en *Villa Politica* diezelfde regeringsformatie ruim tweehonderd maal ter sprake gebracht. God en klein Pierke zijn besnuffeld en begluurd, gewikt en gewogen. *Radio 1* deed gretig mee. Is er één enkele uitzending geweest waarin de politieke rol en de impact van de eigen nieuwsredacties kritisch zijn bekeken? Neen dus. Het is in de berichtgeving over de verkiezingen van 7 juni niet anders. Het doet me denken aan wat ik Carl Bernstein, de Watergate-journalist, ooit in Brussel hoorde zeggen: “We zijn arrogant. De opening van zaken die wij van anderen vragen, weigeren wij in onze eigen wereld toe te passen.”

Politiek activisme kan zich vandaag niet beperken tot de traditionele werkplaatsen van de politiek. Het moet *the art of voice* ook richten op de kamers waar macht en betekenis dievelings in omvang toenemen, hier dus de redacties en hun commerciële directies. Maar de media zelf weigeren een forum te openen. Waar kan het dan wel? De openbare omroep staat wel eens op de agenda van het Vlaams parlement. Het gaat dan in de eerste plaats om de centen. Zelfs als het debat wat dieper graaft is er nauwelijks of geen aandacht voor de politieke invloed van de vrt. Over de kranten valt er parlementair nog minder te signaleren. De fel gehypte ‘Staten-Generaal van de Media’ van half maart 2009 beperkte zich tot discussies over mensen, middelen en marktontwikkelingen. Goed, er is de Vlaamse Raad voor de Journalistiek, een onafhankelijke instelling voor de behandeling van individuele vragen en klachten over de beroepspraktijk. Hij is een initiatief van de Vlaamse journalistenverenigingen, van de uitgevers en de mediahuizen. Er zetelen journalisten, vertegenwoordigers

van de bazen en enkele externe leden, juristen meer bepaald. De lezers, luisteraars en kijkers zijn afwezig want de Raad is bedoeld als platform voor journalistieke zelfregulering. Geen echt forum dus. Annelies Verdoodt is aan de KU Leuven gepromoveerd met een proefschrift waarin de Vlaamse Raad voor de Journalistiek op de weegschaal is gelegd. Dit is haar besluit: de Raad kan geen antwoord bieden op fundamentele vragen als de vervlechting van politiek en media en leemtes of onevenwichten in de berichtgeving.

Het is en blijft een vreemde situatie. Voor tal van goederen en diensten kan de verbruiker terecht bij een alerte en assertieve verbruikersbeweging. Of, zoals in het geval van de NMBS, De Lijn, Belgacom, bij een onafhankelijke ombudsman of -vrouw die de individuele klachten bundelt en vertaalt in kritische bedenkingen en voorstellen. Controverse en tegenspraak zijn daar dus mogelijk. Kranten, radio en televisie zijn de leveranciers van een product dat sprongsgewijze in belang is toegenomen. En toch ontbreekt elke vorm van mobilisering van de verbruikers ervan. Trouwens, wat wij in Vlaanderen het middenveld noemen, dat kleurrijke palet van verenigingen, heeft in deze materie ook forfait gegeven.

De media leefden lange tijd in twee werelden, die van de politiek en die van de markt. Partijpolitieke bevoogding van de kranten en van de openbare omroep zorgde voor een eerste, dwingende omgeving. Met de ontzuiling is dat weggefallen. De kern van het probleem vandaag is dat de media bij falen alleen in de wereld van de markt een sanctie kunnen oplopen. En bijgevolg vooral in dat verband grote gevoeligheid ontwikkelen. Activisme van de lezer, de luisteraar en de kijker zou dat kunnen counteren. Maar het gebeurt niet of nauwelijks.

Controverse en tegenspraak, het is in eerste instantie iets wat de sector zelf op zijn agenda moet nemen. Waarom geen eigen, maar onafhankelijke ombudsdienst voor de krant, het weekblad, de omroep? Toch is meer nodig. In sommige landen zijn onafhankelijke instituten aan het werk die de berichtgeving op objectiviteit, kwaliteit en politieke fall-out screenen. Amerikaanse voorbeelden zijn 'Media

Matters for America' (www.mediamatters.org) en de *Columbia Journalism Review* van de Columbia University (www.cjr.org). In Frans-talig België heeft een groep gebruikers van de schrijvende en audio-visuele pers een tijdlang geprobeerd om iets soortgelijks op te zetten. Het initiatief bestaat nog maar is opgegaan in een wat groter geheel: 'Consoloisirs, activistes du temps libre' (www.consoloisirs.be). In Vlaanderen is er nu, godzijdank, de website www.mediakritiek.be. Maar de bouw van een beweging van mediaconsumenten zou verre-weg de belangrijkste stap zijn. Want het woord is maar echt vrij als het groepsdekking krijgt. Dan is politiek activisme wél mogelijk.

En ondertussen ontstaan er weer nieuwe lacunes. Naast de klassieke media treden andere, nauwelijks grijpbare vormen van berichtgeving op. Ze surfen op de golven van het internet. Hoe moet tegenspraak in die snel expanderende wereld van bits and bytes er uitzien?

Dames en heren van de jury, ik zal de Arkprijs een ereplaats geven op wat ik mijn virtuele trofeekast noem. Hij zal er in het gezelschap staan van drie andere vormen van erkenning die ik zo zeer waardeer: de Francquileerstoel aan de VUB, het eredoctoraat aan de Gentse uni-versiteit en de onvoorwaardelijke steun die ik kreeg van rector Pieter De Somer, de man die al in de jaren zeventig – tegen de cultuur van het huis in – controverserend tegenspraak aan zijn universiteit aan-vaardde en zelfs gretig aanmoedigde.

Laat me eindigen met een citaat dat ik dagelijks koester: "Ik ben wel zeventig, maar nog tot elke verontwaardiging in staat." Ik las het bij Nico Rost, Nederlands schrijver en journalist en verzetsman. Hij was een goede vriend van Herman Teirlinck, de man die de Arkprijs in het leven heeft geroepen. Zonder het vrije woord geen krachtdadige verontwaardiging. Zonder krachtdadige verontwaardiging geen vol-wassen democratie. Daar ligt de betekenis van de prijs die u, leden van dit edele genootschap, jaarlijks toekent. Ik dank u daarvoor zeer oprecht.

SCHERPE ANALYSE

JOS BOUVEROUX

Wat me steeds opvalt bij Luc Huyse is zijn ongelooflijk scherpe analytische geest. Als geen ander kan hij in begrijpelijke taal – erg beeldrijk zelfs – verbanden leggen tussen problemen en hun onderlinge samenhang duiden. Toen ik nog dagelijks de Wetstraat deed voor de openbare radio, was Huyse een verademing om te interviewen. Hij ging direct naar de kern van het probleem en kon zonder al teveel uit te weiden noodzakelijke achtergrond geven bij de dagelijkse actualiteit. Het was vooral de luisteraar die er een boodschap aan had: dankzij de analyse van Luc kon hij/zij beter de soms rare bokkensprongen van onze politici begrijpen. Zijn analyse was immers vooral bedoeld voor de grote massa en niet voor de politieke incrowd. Het feit dat hij als professor dagelijks contact had met jonge mensen, speelde ongetwijfeld mee in zijn constante zoektocht.

Opmerkelijk was ook zijn brede blik. Dat hij professor was aan de KU Leuven was voor hem geen dogmatisch gegeven. Wél was hij gedreven door een oprechte democratische bekommernis en had hij een afschuw van extremen en populistten. Huyse keek verder dan de Wetstraat. Zijn internationale belangstelling had tot gevolg dat hij de dieper liggende maatschappelijke tendensen zag, die hun invloed uitoefenden op de Belgische politiek. Huyse was niet zo zeer geïnteresseerd in de ‘politique politicienne’ en de snelle media-bite maar zocht naar wat er écht meespeelde en naar wat écht belangrijk was. Vandaar dat we hem graag geregeld opvoerden in onze uitzendingen. De analyse van Huyse bracht telkens een ‘meerwaarde’ – ook in de tijd toen dat begrip nog niet zo beladen was.

Vandaar dat ik meteen aan hem dacht, toen ik de plannen ontwierp om een vierdelige documentaire serie te maken over de staatshervormingen in ons land. Omdat ik zelf de platgetreden paden niet opnieuw wilde bewandelen, moest ik wel bij hem terecht komen. De uren dat we samen brainstormden over inhoud en vorm zijn me nog steeds bijgebleven. Het feit ook dat hij verder dan de Vlaamse of Bel-

gische grenzen wou kijken, vond ik erg leerrijk. Die aanpak nuanceert de soms verhitte en emotionele debatten die hier te lande over het samenleven van Vlamingen en Franstaligen worden gevoerd. Huyse praat in beelden, maar heeft een afkeer van niet onderbouwde slogans. Vandaar zijn door mij gesmaakt pleidooi tegen de roep naar Vlaamse onafhankelijkheid. Het zou van de Vlamingen nog meer dan nu het geval is, een volk maken dat niet veel verder kijkt dan de eigen kerktoren.

Daarbij is Huyse niet blind voor het soms amechtig optreden van Belgische politici. Wél heeft hij begrip voor de moeilijke omstandigheden waarbinnen compromissenmakers moeten werken. Zeker in de huidige samenleving is het weinigen gegund even afstand te nemen van de snelle actualiteit en heeft de drang naar discretie het moeten afleggen tegen het verlangen om de media op te vrijen. Huyse werpt daarvoor de steen niet enkel naar de politici maar is ook vragende partij om een serieus debat te voeren over de media. Hij ergert zich aan de hap-snap-journalistiek waaraan niet alleen de audiovisuele media zich bezondigen, maar ook kranten en weekbladen. Door de mediagebruiker (nog zo'n woord waar hij moeite mee heeft) géén inzicht meer te geven in de dieperliggende ontwikkelingen, scoren uiteindelijk enkel diegenen die het moeten hebben van de beruchte one-liners. Het verarmt onze democratische samenleving en is er zelfs een serieuze bedreiging voor. Omdat Huyse mede wegens zijn onvolprezen studie over repressie en epuratie, weet tot welke excessen niet-democratische regimes kunnen leiden, is hij er als de dood voor om wederom af te glijden naar die tijden.

Luc Huyse heeft de Vlaamse bevolking geleerd om open te staan voor wat er zich buiten onze grenzen afspeelt. De ontwikkelingen daar (de Europese eenmaking, de economische globalisering...) wegen on-eindig zwaarder op onze samenleving dan de splitsing van een kiesarrondissement. In die zin heeft Huyse niet alleen vele duizenden studenten gevormd, maar door zijn publicaties en interviews ook vele tienduizenden gewone mensen. Het was een voorrecht en een intellectueel plezier om met hem samen te werken. Dat hij deze prijs gekregen heeft, verheugt me ten zeerste.

ONDER DE BAST
LUC HUYSE EN DE TRILLINGEN
VAN DE MAATSCHAPPIJ
LUKAS DE VOS

Er is weinig meer uitdagend dan het zowat helemaal eens te zijn met de ontleding die Luc Huyse maakt van onze samenleving, en aan de eindmeet grondig van mening te verschillen over de aangereikte heilsmiddelen. Natuurlijk tasten we allemaal in het duister. Maar weten wat er fout loopt én aangeven hoe dat te verhelpen zijn van heel bespiegelende aard. Dat is ook het boeiende van politieke sociologie – voorspellen blijft een pure gok, je kunt hooguit voortgaan op intuïtie, niet op meetbare processen. Die bedenking maakte ik me bij het lezen van de besluiten die Huyse formuleert aan het einde van zijn laatste boek, *Het Onvoltooide Land*, dat nog geen maand geleden van de persen rolde.

In dat boek, dat Huyse als handleiding schreef bij de vierdelige reeks die Jos Bouveroux maakte voor de VRT over de geleidelijke ontkoppeling van de Belgische staat en de steeds grotere zelfstandigheid van de deelstaten (die geschiedkundigen met schroom blijven omschrijven als gewesten en gemeenschappen, zoals de staatshervorming het voorschrijft), brengt hij het geleid uiteendrijven van Vlamingen en Walen onder woorden. De moeilijkheid die Huyse daarbij ondervindt is het schakelen van een natuurlijk proces (zelfredzaamheid binnen een redelijk samenhangende gemeenschap) op een institutioneel beleid (de wettelijke bevestiging *post quem* van wat zich de facto afspeelt binnen een steeds ingewikkelder, want internationaler omgeving).

Huyse, dat is zijn grote verdienste, blijft op zoek gaan naar de graal van de pulserende samenleving. Hij tast af hoe en tot waar het tijdelijke omhulsel, de bast, de eigenlijke stam van de maatschappelijke levensboom omsluit, beschermt, blootstelt. Maar Huyse is, juist vanwege zijn sociaalwetenschappelijke *pudeur*, geen man van avontuur, geen hemelbestormer. Hij is een man van het geruststellende vergelijk, van

de geleidelijkheid. Hij waarschuwt voor overdreven verwachtingen, voor ongrijpbare ambities, voor roekeloze gangmakerij, voor verblinde utopieën. En toch. Toch blijft er dat onvoldragen verlangen. Toch blijft er de angst voor de vlucht vooruit. Huyse beschrijft voortdurend een samenleving die al dan niet gewild op de rem moet of gaat staan. Hij verstijft zodra ankerbegrippen als de natiestaat of de rechtsstaat in wankel evenwicht raken. Zijn afwijzing van nattevingerwerk verhoudt zich recht evenredig met de vrees om de gekende rituelen op te geven (het laten samenvallen van de verkiezingen, langetermijnvisie, buitenparlementair weerwerk, herwaarderding van het vergelijk, beleefder omgangsvormen in de politiek).

Dat is ook de kracht van de vijftien boeken die Huyse inmiddels heeft uitgebracht. Huyse gaat nooit in op het denkbare, uitsluitend op het haalbare. Hij zal zich nooit laten verleiden tot wat misschien verkieslijk is. Hij waagt zich evenmin op het gladde ijs van complottheorieën, zoals de stelling van Hugo Schiltz dat de Franse geheime dienst achter het separatistisch discours van de Vlaamse federalisten zat.

De breuk met de continuïteit ligt niet in het verlengde van zijn voorzichtige ontleding. Want het lichaam onder de oppervlakte vervloeit trager en onverwachter dan wat zich schijnbaar knappend voordeet. Huyse zal het dan ook nooit over deelstaten hebben als hij het heeft over de ontwikkeling van de Belgische staat. Hij verkiest te blijven in de bezadigde, slomere tekstuur van van wat de wet voorschrijft: gewesten en gemeenschappen. De grondwet is voor hem, zoals voor Leo Tindemans, geen “vodge papier”, maar een houvast, een baken in een woelige zee van sentimenten, oprispingen, brutale kodes en anarchistisch beschrijf. Huyse zal nooit meegaan in de uitdagende stelling van Robert Senelle: “Als de grondwet niet voldoet, niet meer voldoet, schrap hem dan, herschrijf hem, ontwerp een nieuwe hoeksteen.” Radikaal denken is niet aan Huyse besteed. Hij wil niemand over de hangbrug jagen, zonder een reling.

Dat was al duidelijk merkbaar in zijn uitermate genuanceerde benadering van de repressie en de kollaboratie. “België is ziek van zijn jaren veertig”, stelt hij in *Onverwerkt Verleden*. Anders dan in Frank-

rijk of Nederland is België wel geëngageerd omgegaan met zijn oorlogsverleden. Er was geen *oubli juridique* (tenzij dan voor economische kollaboratie, laten we wel wezen), die niet in brede lagen geschraagd was. Daarom moest zijn geschiedenis “sociaal-wetenschappelijk van aard” zijn, “de vrucht van nieuwsgierigheid”, niet van wraakzucht of vergoelijking. Zowel tekstmatig (“twee, drie geschriften duiden op als vaste leveranciers van informatie”, twee moederteksten die als mantra gelden voor de hele verantwoording van samenwerking met de bezetter of verzet tegen de onderdrukking: een brosjure uit 1945 en een rede uit 1967) als politiek wordt met mytevorming gewerkt, niet met nuchterheid. Want “van de zijde van de overheid is elke aanzet tot informatiegaring uitgebleven” en tussen 1944 en 1947, de jaren van de harde repressie, waren liefst zeven ministers verantwoordelijk voor de juridische aanpak. Voorwaar geen waarborg voor een onthechte benadering van het oorlogsverleden – nochtans dé grondslag voor de uitbouw van onze instellingen in de aanloop naar Europese integratie. Als wetenschapper behoudt Huyse hier zijn afstandelijkheid en begripsvermogen. Want “aan de kern van de repressie, de militaire rechtspraak, is niet geraakt”, en de bezinning kwam te laat voor wie in de eerste maanden lichtvaardig werd terechtgesteld (“hiermee is een overtuigende demonstratie gegeven van de risico’s die de uitvoering van de doodstraf met zich meebrengt” – één van de weinige passages waar de auteur zich laat gaan in een etische inschatting van geschiedkundige feiten).

Toch veroordeelt Huyse de politieke klasse niet zomaar. Het woord ‘klassejustitie’ neemt Huyse niet in de mond, maar de goede verstander zal geen moeite hebben om dat begrip te identificeren. Het zal een konstante blijven door het werk van Huyse heen: hij veroordeelt nooit openlijk, maar laat geen twijfel bestaan over de medeverantwoordelijkheid van instellingen of verantwoordelijken die zich (tijdelijk) boven de Wet verheven achten. Haast is altijd een slechte raadgever, lijkt Huyse te impliceren, reden waarom hij zich ook vandaag tegen een al te doorgedreven zelfstandigheid van de deelstaten keert. Want “het welslagen van de repressie hing in grote mate af van de krijgsauditeurs en hun substituten: zij waren de draaischijf in de werking van het militair gerecht”. Tussen september 1944 en maart 1945

werden in het *Staatsblad* maar liefst 444 benoemingen gedaan (op 660), op aandringen van Ganshof van der Meersch mocht het auditoraat gekombineerd worden met een advocatenpraktijk. Medestichter van het Arkkomitee, Willy Calewaert, maakte daar deel van uit. Je reinste aberratie natuurlijk, die even goed kon leiden tot onoirbare terechtstelling (oorlogsburgemeester Vindevogel bv.) als tot onverklaarbare gratieverlening (aan SS-er en dichter Bert Peleman bijvoorbeeld, op de vooravond van zijn eksekutie). Huyse kan dan met Pierlot onpartijdig vaststellen dat “de bestraffing van misdrijven tegen het Vaderland krachtig, snel en billijk” moest zijn, hij beseft maar al te goed dat van enige ordentelijkheid in benadering weinig sprake was.

Zo ontgaat het hem niet, in een stuk met Hilde Sabbe, dat de magistratuur zichzelf niet tekort heeft gedaan. “De rechterlijke macht heeft minder onder de bezetting geleden dan de andere pijlers van de Belgische politiek”, schrijft hij. “Slechts enkele magistraten zijn in het verzet gegaan en zijn daarvoor vaak beboet met hun leven of gevangenschap”. Vaak? Voor die enkelingen? “Slechts vijf verdachten zijn veroordeeld wegens politieke kollaboratie (0,5%).” Vijf. En Huyse geeft ook ruiterlijk toe dat het hemd voor het korps nader was dan de rok. “Op twee punten heeft het rechterlijk korps voorrang gegeven aan het politiek boven het juridische denken: berechting van economische kollaboratie en de burgerlijke epuratie” – zeg maar: om de toenmalige kristendemokraten een hak te zetten, en om geen slapende honden wakker te maken. En laat ik er maar meteen nog een argument aan toevoegen: om zichzelf te versterken. “Het rechterlijk korps is met 60% in omvang gestegen in 1945 tegenover 1939. Daarna krimpt opmerkelijk genoeg de omvang nauwelijks.” Juist. Als er ergens een oorzaak dient gezocht voor de latere oorlog tussen gerecht en politiek is het daar, en nergens anders.

Dat de politiek zelf een zware schuld draagt, heeft Huyse nooit verborgen. In *De Opmars van de Calimero's* is weinig mededogen te bespeuren. Pers en publiek verschuilen zich steeds makkelijker achter de politici, die zelf elke verantwoording en schuldvragen (wellicht zal Reynders vandaag een typevoorbeeld vormen) voor zich uit schui-

ven. Dat vergroot het onbehagen over het politieke bedrijf (*De Politiek Voorbij*), en verklaart volgens hem de steeds groeiende kloof tussen volksvertegenwoordiger en burger. Ik heb daar enige huiver bij. En wel mede hierom. In het afsluitende hoofdstuk van *Het Onvoltooide Land*, ‘Verdere Verbouwing of de Afbraak?’, gaat Huyse dieper in op de “de rand van de ware regimekrisis” na het crisisjaar 2007. Hij breekt daarin, geleerd door de schoolstrijd, de koningskwestie en de eenheidwet, een lans voor “regeren met wederzijdse toestemming”, een pleidooi dus tegen eenzijdige beslissingen (weze het over Brussel-Halle-Vilvoorde, Franstalige veto’s tegen bevoegdheidsoverdrachten, ik vermoed ook *strictu sensu* onwettige handelingen van burgemeesters, van Happart tot Lippens, van d’Oreye de Lantremange tot Doomst). Kompromissen kunnen alleen maar kobolden opleveren of bastaards. “Scheve dromedarissen”, geen raspaarden, zegt Huyse Eyskens na. Huyse verwijt de politiek, niet onterecht, dat er geen “heldere bouwplannen” voorliggen, om de staat verder te federaliseren. Eigenlijk blijven er voor België maar drie wegen open: voortboeren, konfederalisme of afscheiding.

Wat mij verontrust is dat vooraf al de laatste optie wordt opgezegd. *Voodoo politics* is zijn weinig flatterende omschrijving. Er is al een hele tijd een nieuw belgicistisch offensief aan de gang, gedragen door pseudo-officiële instellingen (die vooral dienen om benoemingen mogelijk te maken), het Hof (dat zich moet verweren tegen zijn eroderende invloed en betoelaging), een Brusselse kongsi ook die vooral zichzelf wil bedienen (*la grenouille qui voulait se faire aussi gros que le boeuf*), en voorstanders van een ingebeeld historisch (en multikultureel), voor politiek korrekt gehouden samenwerkingsmodel dat al zo weinig bestaan heeft als een organisch gegroeid Vlaams zelfbewustzijn. *Cui bono* is de vraag die zich te weinig laat stellen. Ik begrijp Huyses vrees voor het ongeordende, voor de blinde stap vooruit. Die horde moesten ook de Nederlanden nemen na het *Plakkaat van Verlattinghe* (1581), dat de wettige vorst vervallen verklaarde van zijn troon omdat hij keuren en vrijheden had overtreden (Handvest van Kortenberg en de Blijde Inkomst).



© Tim Dirven

Er zijn namelijk twee redenen waarom een afscheiding niet uit den boze is (wat niet wil zeggen dat ik ze voorsta). De eerste heb ik al genoemd, en wordt door Huyse terloops aangereikt als mogelijke struikelsteen: “De oude tegenstelling tussen centrum en periferie, tussen Brussel en de rest van het land”. Wat Huyse nergens bespeelt is de ‘verbrusseling’ van de Belgische problemen. Waar Australië, Brazilië of de Verenigde Staten zonder enige moeite een administratieve enklave hebben gevormd, wil dit land absoluut een volwaardig gewest naast de twee (of drie) ‘natuurlijke’ taalgebieden scheppen. Een onding dat onbestuurbaar is (mede door zijn eigen desorganisatie), en dat wil ontsnappen aan federaal toezicht. In naam van zijn ‘internationale en Europese roeping’. Ik zie ze het in Berlijn of Straatsburg niet na-doen. Nederland had al langer begrepen dat een waterhoofd het land uit evenwicht brengt, en heeft zijn ministeries gespreid over het land, zijn hoofdstad ontdebeld en ontvet, en zijn controle op de administratie verdeeld. Wat in België vloekt is de nog steeds opgedreven centralisatie van het gezag – dat paradoksalierwijs op natuùrlijke wijze de gemeentelijke en plaatselijke factoren versterkt. Centralisatie die dan nog samenhangt met een volstrekt misbegrepen ruimtelijke ordening: luchtvaart, treinvervoer, wegennet, pendelarbeid,

zelfs kultuur dienen te worden gekanaliseerd naar ‘zeehaven’ Brussel-Nationaal. Wie dat beseft, heeft geen nood meer aan de standaardvraag: wat met Brussel als het land uiteenvalt? Uitlogen, die boel.

De tweede reden is de verwaseming van de samenhang. Toegenomen mobiliteit, individualisering, internet, europeanisering van het beleid, media-uitwisseling, hogere opleiding, globalisering, ze drijven de samenhang op mikronivo uit elkaar. Dat is geen pleidooi voor een terugkeer naar de plattelandsharmonie, de endemische afkeer van de grootstad en zijn verdorvenheden zoals Franz Herwig of Cosmus Flam die nog beschreven in de jaren dertig. Maar het verklaart wel waarom de herkenbaarheid van het kleine de wijsheid van de regelgeving verdringt. Het zijn niet de media die de misdaad en het heimatfeuilleton hebben opgedrongen. Het is de onaantastbaarheid, de onbereikbaarheid ook van de gezagsinstanties die daar debet aan zijn. Als Europa zich moeit met de samenstelling van de camembert, als België meer dan 840.000 wetten en ordonnanties en dekreten en richtlijnen telt die iedereen geacht wordt te kennen en te onderhouden, als de burokratie bepaalt wat er in een vuilniszak moet en wat niet, dan wordt de burger balsturig. Er wordt hem geen ademruimte meer gegund. Het ekonometrisch model is tot nieuwe, gezichtsloze diktatuur geworden. Dàt is de echte reden van de vervreemding tussen politiek en burger. De scheiding der geesten ligt niet in de getrapte democratie. Ze ligt wel in de verkaveling van de besluitvorming tot in de kleinste onderdelen van het dagelijks leven, en in de bespiedingsmaatschappij die wij met de dag vanzelfsprekender vinden (van het aftasten van werknemers tot een stadionverbod voor hooligans, van flitspalen tot het inhuren van privédetektives, van telefoontap tot straatkamera's, van inbeslagname van nagelvieltjes op luchthavens tot internetkontrolle). Daarop gedijt populisme. Daarop gedijt de afkeer van politiek. Daarop gedijt een latente afwijzing van overheidsbetutteling.

Het is dus logisch dat de zo graag gehanteerde IPSO-onderzoeken van Mark Swyngedouw c.s. in wezen volstrekt irrelevant zijn, behalve voor wie daar zijn voordeel mee doet: leden van dezelfde kaste, marketeers, poujadisten voor wie “men het volk moet geven wat het volk

wil”. Er is inderdaad een “publieksloze crisis van het regime”, maar om een heel andere reden dan vanwege desinteresse. En wel deze: vanwege het toesnemen van de interesses met volstrekt overbodige informatie en afleidingsspektakel. Daarom. Nepinspraak zoals peilingen en verbruikersdeelname aan de meest waanzinnige bevragingen. Peilingen die Huyse terecht “het fastfood van de berichtgeving” noemt (maar er zelf moet op terugvallen – ook al heten ze bij het 1950 dan ‘enquetes’ – om zijn eindbesluiten te kunnen hard maken). Geklaag over de kranten helpt niet, zij besteden inderdaad bladzijden aan een bospel op televisie of Rode Loper druipneuzen, en niet aan de migratiegolf vanuit Afrika naar Europa. Geklaag over de verkleuterling van het radio- of tv-nieuws helpt evenmin, ongevallen en de Vermassens van deze tijd zorgen voor afleiding, net als *reality-shows* (nooit zoiets onrealistisch gezien overigens) of weblogs. Nep-reëteit omdat de democratie is uitgehold door het afkopen, het uitkopen van stemmen. Juvenalis had gelijk toen hij in Satire X schreef:

iam pridem, ex quo suffragia nulli uendimus, effudit curas;
nam qui dabat olim imperium, fascēs, legiones, omnia, nunc
se continet atque duas tantum res anxius optat, panem et
circenses.

(Het volk heeft al lang zijn plichten opgegeven, al sinds het zijn stemrecht aan niemand verkocht. Want waar het ooit rijksgezag, rechterlijk gezag, het leger toewees, houdt het zich daar nu verre van, en smacht het maar naar twee dingen: brood en spelen.)

Tickertapeparades en hamburgers. Gaius Gracchus heet vandaag Richard Branson, Commodus George Bush. Wat in al die fascinatie bedolven, vergeten en dus onzichtbaar raakt is de nefaste tendens tot schaalvergroting. De banken hebben het aangetoond. Grootschaligheid leidt niet tot meer efficiëntie, maar tot verduistering, net als de windhandel in tulpenbollen van 1637. Stemmingmakerij is belangrijker geworden dan het maatschappelijk projekt. Schaalvergroting is de nevelige oervorm van wat Huyse in *Passiviteit, Pacifikatie en Verzuiling in de Belgische Politiek* als het Belgisch dilemma omschrijft: “Elitisme aan de ene kant, passiviteit en lijdelijkheid aan de andere kant.” En die leidt tot een hachelijke “bevoogdingsdemocratie”.

Huyse heeft daar in tal van publikaties wel een halt aan toe willen roepen. Vooral in *Alles gaat voorbij, behalve het verleden* vat hij in feite zijn hele gedrevenheid samen. De universaliteit van verwerking is er de hoeksteen van. Slachtoffers en daders kunnen, net als Walen en Vlamingen, of Fransen en Duitsers, voortdurend van rol verwisselen. En dat geldt evengoed voor opkomende landen, voor diktaturen, voor volkenmoorden, voor genderongelijkheid, Strafrecht kan daarbij maar een omzichtig te gebruiken hulpmiddel zijn. Het voorbeeld van België in 1945 maant hem aan tot terughoudendheid, als we over internationale strafhoven spreken (of over de genocidewet in België). Verwerking hoeft niet te lopen over wraak of genoegdoening, de Waarheidskommissies in 26 landen, met voorop Zuid-Afrika, hebben dat ten overvloede aangetoond. Waarheid is een betere balsem dan wrok, loutering aanbevelenswaardiger dan 'gerechtigheid'. Voorrang voor de slachtoffers moet altijd de leidraad zijn, vindt Huyse – en wie zal hem daarin tegenspreken?

Wie zulke debatten aanzwengelt verdient meer dan wie ook respect en ondersteuning. Misschien is de visie van Huyse te zeer bezwaard door de bijzonder komplekse en verbitterde ontwikkelingsgang van het hedendaagse België. Maar wie met een groot hart andersdenken in zijn redenering laat komen, wie tegelijk de maatschappelijke geledingen, de zwakkeren, de rechtelozen aan bod laat komen, wie erin slaagt abstrahering te maken van zijn eigen achtergrond en die kan veralgemenen naar een universele uitbouw van menselijke waarden en leidprincipes, zo'n mens is meer dan een Vergilius voor Dante. Hij is een open geest. Zo'n mens is Luc Huyse.

ER IS GEEN PLAN, ER IS ALLEEN MIST

MARC REYNEBEAU

Net voor hij met pensioen vertrekt, mag vrt-hoofdredacteur Jos Bouveroux zich nog eens uitleven met het thema dat zijn hele journalistieke carrière heeft beheerst: de staatshervorming. In de aanloop naar de verkiezingen maakt hij een televisiereeks over de communautaire geschiedenis. Emeritus-hoogleraar Luc Huyse zorgde voor wetenschappelijk advies bij de serie en schreef er samen met Bouveroux een boek over.

“Als ik de eerste aflevering van de televisieserie zie, over de jaren vijftig en zestig’, zegt Luc Huyse, ‘valt mij toch op hoe grootschalig het protest toen wel was. Vele tienduizenden mensen kwamen op straat. Dat is wat anders dan die paar duizend aanwezigen op de IJzerbedevaart tegenwoordig. Dat relateert toch wat je vandaag meemaakt.

Nu hoor je dat niets nog werkt, maar dat zullen de politici in de jaren vijftig en zestig wel honderd keer hebben gedacht. Het is een kwestie van perceptie. Het idee van de totale impasse wordt sterk door de media uitgedragen, ook omdat veel mensen in de media, zeker de audiovisuele, zeer kort van geheugen zijn. Het minste incident vinden ze al historisch. Ik hoop dat deze serie hen wakker schudt.

Het grote verschil is dat je toen te maken had met een gepassioneerde bevolking, en een politieke klasse waarvan een deel zich op tijd en stond uit het gewoel terugtrok om een compromis te maken. Nu heb je het omgekeerde: een politieke klasse die zich zeer gepassioneerd toont, met daartegenover een zeer passieve, om niet te zeggen apatische bevolking. En dan verloopt de crisis helemaal anders.”

Is het passie of louter machtsdrang die voor radicaliteit zorgt in een deel van de Vlaamse politiek?

“Het effect ervan is in alle geval een realiteit. Men beseft niet wat dat uitricht, zowel bij de bevolking als op de productiviteit van het systeem. Je merkt het ook in de media. Toen Inge Vervotte ontslag nam,

stond er vooraan in uw krant: ‘Bloedbad in CD&V’. Hebt u onlangs dan nog bloed gezien?”

Veel Vlaamse politici gaan ervan uit dat de bevolking wel degelijk is geradicaliseerd door de crisis, maar dat blijkt nergens uit wetenschappelijk onderzoek.

“Wat CD&V betreft, heeft dat alles te maken met de toeloop van kiezers op 10 juni 2007. Men heeft mij er nooit van kunnen overtuigen dat dit van meet af aan in de campagne van CD&V zat. Ik vraag me af of dat echt wel allemaal kiezers waren die wilden dat BHV meteen werd gesplitst enzovoorts. Is dat niet een kunstmatige interpretatie die men er achteraf aan gegeven heeft, en waarin de partijleiding voortdurend werd bevestigd door sommige radicalen in haar omgeving?”

Machtsdrang is van alle tijden. Wat mij nog het meest verwondert, is dat politici met al die tactische streken, al die stampen onder de tafel, streven naar een pakketje macht dat op het federale niveau sinds 1960 onnoemelijk veel kleiner is geworden. De honger lijkt overweldigend, maar reikt niet verder meer dan tot het aperitief.”

Het zal bij borrelnootjes blijven?

“Inderdaad (lacht). En misschien komt dat wel doordat politici gingen beseffen, zonder dat publiek uit te spreken, dat de tak waarop ze zitten heel dun is geworden. Als in een samenleving voedseltekort heerst, wordt hard gevochten om de kruimels.”

U verwijt de politiek een gebrek aan transparantie: politici roepen de kiezers op tot radicaliteit, maar ze zeggen er nooit bij wat ze dan concreet willen.

“Separatisten maken nooit de kosten-batenanalyse, maar de prijs zal zeer hoog zijn. Tussen 1970 en 1993 had men zeker aan Vlaamse kant een duidelijk bouwplan, een project: het Autonomiemanifest van de CVP-jongeren. Dat was een echte politieke gps en er zat meteen al een Europese dimensie in, wat heel belangrijk was. Sinds 1993 is dat weg. Mensen als Wilfried Martens en Jean-Luc Dehaene, die dat project hebben gedragen, werden aan slijtage onderhevig. Sindsdien is

er alleen maar mist. Deels is die mist gemakshalve geproduceerd. Maar men weet ook echt niet meer waar men precies heen wil – behalve de separatisten dan.”

Maar zelfs zij kunnen niet zeggen wat ze bijvoorbeeld met Brussel moeten doen.

“En ze weten vooral niet wat de kostprijs is. Niet alleen zeggen ze niet welk Vlaanderen ze willen, ze verzuimen bewust om een kosten-batenanalyse te maken. Ik ben ervan overtuigd dat de kostprijs van een scheiding zeer hoog zal zijn. Ik heb kaarten gezien waarop volgens een tiental parameters stond uitgetekend hoe groot de uitstraling van Brussel is: dat is een derde van België. Begin dat maar eens te splitsen en opnieuw op te bouwen. Dat is niet zomaar een wratje wegsnijden, dat is een derde van de organen wegnemen.

Men blijft ook maar verkiezingsbeloften doen die onmogelijk uit te voeren zijn. Zoals de N-VA nu: ‘afrit Vlaanderen, exit crisis’. Je moet toch maar durven. Net nu de mondiale impact op de crisis voor iedereen duidelijk wordt, stelt deze partij: als je onze afrit neemt, dan zullen al die problemen verdampen. Dat is zo’n voorbeeld van die mist.”

Hoe komt het dat het zo moeilijk is om een communautair compromis te sluiten?

“De feitelijke oorzaak daarvoor is het verdwijnen van netwerken die de taalgrens overstijgen. De staatshervorming was tot nu toe het werk van mensen die hun politieke socialisering binnen die unitaire netwerken hadden gekregen. En ze bleven die gebruiken. Dat dit nu niet meer het geval is, maakt het veel moeilijker om compromissen te sluiten: het duurt maanden vooraleer men elkaar begint te begrijpen.

En we moeten ook niet te ongeduldig zijn. Het Schoolpact van 1958 had een aanloop van veertig jaar. Hoe lang duurde het niet vooraleer Guy Verhofstadt afraakte van zijn angst voor het compromis? Compromisbereidheid moet rijpen. Misschien moeten we wat meer geduld hebben met de generatie van Yves Leterme, die overigens ook

niet de gang door de instellingen heeft doorgemaakt, waar ze had kunnen leren wat het belang van een compromis is.”

Er wordt wel eens beweerd dat de kwaliteit van de huidige generatie politici te wensen over laat en dat daarom veteranen als Dehaene, Martens of Herman Van Rompuy weer van stal worden gehaald.

“Ik zal daar maar niet te snel ja op antwoorden. Een verschil met vroeger is dat de fouten van politici vandaag veel zichtbaarder zijn; ze worden veel zichtbaarder gemaakt, bij wijze van spreken al op het moment van de verwekking. En het is ook zo dat we met een beperkte voorraad aan politiek talent enorm veel niveaus moeten bemannen. Er vloeide talent af naar het gemeentelijk niveau – terecht – dat elders niet meer bruikbaar is, naar het gewestelijke niveau, richting Europees Parlement, naar de Europese Commissie, naar internationale instellingen, zoals de briljante jurist Serge Brammertz die nu aanklager in Den Haag is. Ik denk dat we aan de grens van onze mogelijkheden zitten.”

Pleit u daarom voor het laten samenvallen van regionale en federale verkiezingen?

“Ja. Ook daar speelt de veranderde druk op het systeem een rol. Je kunt het vergelijken met de coach van Anderlecht die in zes topcompetities eerste klas voetballers zou moeten leveren. Dan krijg je natuurlijk ongevallen.”

Jos Bouveroux en Luc Huyse, *Het onvoltooide land*, Van Halewyck, Leuven, 214 blz., 17,50 euro. Dit artikel is overgenomen uit *De Standaard* van woensdag 22 april 2009.



LUC HUYSE EEN LEVENSLOOP

Luc Huyse (°1937) studeerde politieke en sociale wetenschappen aan de Universiteit van Leuven. Bijkomende opleidingen aan de universiteiten van Oxford, Harvard en Oslo. Hij doceerde aan verschillende buitenlandse universiteiten. In 1975 gewoon hoogleraar in de sociologie en de rechtssociologie (KUL). In 1983 Francqui-leerstoel aan de Vrije Universiteit Brussel. In 1993 ontving hij de prijs *De Standaard* voor *Onverwerkt verleden. Collaboratie en Repressie in België. 1945-1952* (1991, met Steven Dhondt). In 2000 bijzonder emeritus. Sindsdien actief als consultant voor goevernemente en niet-goevernemente organisaties, met name op het gebied van 'justice after transition' (in Boeroendi, Ethiopië, Zimbabwe en Zuid-Afrika). Op 22 maart 2002 ontving hij een eredoctoraat aan de Universiteit Gent.

Luc Huyse publiceerde een vijftiental boeken en ruim tweehonderd essays, artikels en columns in wetenschappelijke, algemeen maatschappelijke en culturele tijdschriften en in weekbladen en kranten. In 2007 ontving hij de cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap voor zijn boek *Over politiek*. Voor *Alles gaat voorbij, behalve het verleden* kreeg hij in hetzelfde jaar de eerste ABN-Amro prijs voor het beste non-fictie boek van 2006.

Een selectieve bibliografie

Boeken

- L.H.: *De niet-aanwezige staatsburger* (Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij 1969).
- L.H.: *L'apathie politique* (Brussel, Editions Scientifiques Erasme 1970).
- L.H.: *Passiviteit, pacificatie en verzuiling in de Belgische politiek* (Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij 1970).
- L.H. e.a.: *Herverdeling van de politieke macht* (Amsterdam, De Arbeiderspers 1972).

- L.H. e.a.: *Machtsgroepen in de samenleving* (Leuven, Davidsfonds 1973).
- L.H.: *75 miljard: om wat te doen? Een analyse van 10 jaar justitiebeleid*. (Leuven, Acco 1975).
- L.H. & L. Vandekerckhove: *In de buitenbaan; arbeiderskinderen, universitair onderwijs en sociale ongelijkheid* (Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij 1976).
- L.H.: *De gewapende vrede. De Belgische politiek na 1945* (Leuven, Kritak 1980; elfde druk, Kritak).
- L.H. & J. Berting: *Als in een spiegel? Een sociologische kaart van België en Nederland* (Leuven, Kritak 1983).
- L.H., J. Brepoels e.a.: *Eeuwige dilemma's. Honderd jaar socialistische partij* (Leuven, Kritak 1985).
- L.H.: *De verzuiling voorbij* (Leuven, Kritak 1987).
- L.H.: *De kleur van het recht* (Leuven, Kritak 1989; tweede druk, 1992).
- L.H. & S. Dhondt: *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België. 1945-1952* (Leuven, Kritak 1991; derde druk 1994).
- L.H.: *24 november 1991. De betekenis van een verkiezingsuitslag* (Leuven, Kritak 1992, vierde druk 1992).
- L.H., D. Verhoeven & L. Vandekerckhove: *In de buitenbaan... nog steeds?* (Leuven, Acco 1992).
- L.H. & S. Dhondt: *La répression des collaborations* (Brussel, CRISP 1993).
- L.H.: *De politiek voorbij. Een blik op de jaren negentig* (Leuven, Kritak 1994, vierde druk, 1996).
- L.H. & K. Hoflack (red.): *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België 1944-1950* (Leuven, Van Halewyck 1995).
- L.H.: *De lange weg naar Neufchâteau* (Leuven, Van Halewyck 1996, derde druk 1996).
- L.H.: *De mensen van het recht* (Leuven, Van Halewyck 1997).
- L.H.: *Les métiers du droit* (Brussel, CRISP 1998).
- L.H.: *De opmars van de Calimero's* (Leuven, Van Halewyck 1997).
- L.H.: *Grensberichten* (Leuven, Van Halewyck 2000).
- L.H.: *Gullivers probleem. Essay over de toekomst van de politiek* (Leuven, Van Halewyck 2000).
- L.H.: *Over politiek* (Leuven, Van Halewyck 2003).

- L.H. & D. Bloomfield: *Reconciliation after Violent Conflict. A Handbook* (ook in Franse vertaling, Stockholm, IDEA, 2003).
L.H.: *Alles gaat voorbij, behalve het verleden* (Leuven, Van Halewyck 2006).
- L.H. & M. Salter: *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict. Learning from African Experiences* (Stockholm, IDEA, 2008).
- L.H. & J. Bouveroux, *Het onvoltooide land* (Leuven, Van Halewyck 2009).

Artikels

Luc Huyse publiceerde essays in *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, *Politica*, *Sociologische Gids*, *Ons Erfdeel*, *Septentrion*, *Kultuurleven*, *Streven*, *De Maand*, *De Nieuwe Maand*, *Panopticon*, *Civis Mundi*, *Res Publica*, *Intermediair*, *Spiegel Historiae* en tal van buitenlandse vak-tijdschriften. Luc Huyse schrijft geregeld columns en essays in *De Morgen*, *De Standaard* en *Knack*. Hij was van 1975 tot 1980 hoofdredacteur van *De Nieuwe Maand*, tijdschrift voor politieke vernieuwing.

DE ARKPRIJS
EEN TRADITIE VAN VRIJHEID

1951	Christine D'Haen	Gedichten
1952	Hugo Claus	De Metsiers
1953	Maurice D'Haese	De Heilige Gramschap
1954	Frans Goddemaere	Nola
1955	Jos de Haes	Gedaanten
1956	Frans De Bruyn	Tekens in Steen
1957	Albert Bontridder	Dood Hout
1958	Ivo Michiels	Het Afscheid
1959	Libera Carlier	Action Station - Go!
1960	Ward Ruyslinck	De Madonna met de Buil
1961	Hugues C. Pernath	Het Masker Man
1962	Georges Hebbelinck	De Journalist
1963	Paul Snoek	Richelieu
1964	Daniël Robberechts	Zesmaal
1965	Willy Roggeman	Blues voor Glazen Blazers
1966	Astère M. Dhondt	God in Vlaanderen
1967	Jef Geeraerts	De Troglodieten
1968	C.C. Krijgelmans	Homunculi
1969	Patrick Conrad	Mercantile Marine Engineering
1970	Roger Van de Velde	Recht op Antwoord
1971	Eddy van Vliet	Columbus Tevergeefs
1972	Marcel van Maele	Ik rijk Mensenvlees Zei de Reus
1973	Rob Goswin	Vanitas Vanitas
1974	Fernand Auwera	Zelfportret met Gesloten Ogen
1975	Internationale Nieuwe Scène	Mistero Buffo
1976	Leonard Nolens	Twee Vormen van Zwijgen
1977	Freddy de Vree	Steden en Sentimenten
1978	Roger M.J. de Neef	Gestorven Getal
1979	Frans Boenders	Denken in Tweespraak
1980	Lucienne Stassaert	Parfait Amour

1981	Robbe De Hert	Filmoeuvre
1982	Maurice De Wilde	De Nieuwe Orde
1983	Bert Van Hoorick	In Tegenstroom
1984	Leo Pleysier	Kop in Kas
1985	Daniel Buyle	BRT-journalistiek
1986	Tone Brulin	Toneelwerk
1987	De Morgen / Paul Goossens	Journalistiek
1988	Leo Apostel	Wijsgerig werk
1989	Stefaan Hertmans	Poëtisch werk
1990	André De Beul	Politieke Moed
1991	Frie Leysen	Tien jaar de Singel
1992	Paula d'Hondt	Migrantenbeleid
1993	Jan Blommaert & Jef Verschueren	Het Belgische Migrantendebat
1994	Gal	Grafisch werk
1995	Tom Lanoye	Maten en Gewichten
1996	Gie van den Berghe	Getuigen
1997	Wannes Van de Velde	Muzikaal oeuvre
1998	Pjeroo Roobjee	Artistiek oeuvre
1999	Sophie De Schaepdrijver	De Groote Oorlog
2000	Zak	Cartoons
2001	Ludo Abicht	Intelligente Emotie
2002	Pol Hoste	De lucht naar Mirabel
2003	Wim Distelmans	Euthanasiewet
2004	Rik Pinxten	De Artistieke Samenleving
2005	Christine Van Broeckhoven	Verdediging van de Rede
2006	Marleen Temmerman	Onrust in de onderbuik
2007	vzw Roma	Sociaal-Kultureel veldwerk
2008	David Van Reybrouck	Missie
2009	Luc Huyse	Politieke Sociologie

STICHTING
ARKCOMITÉ VAN HET VRIJE WOORD VZW

STICHTER VAN HET NIEUW VLAAMS TIJDSCHRIFT

EN STICHTER VAN DE ARKPRIJS

Herman Teirlinck (1879-1967)

STICHTEND COMITE

Luk De Vos, Henri-Floris Jespers, Herman Liebaers, Hugo Raes, Marc Reynebeau, Karel Van Miert, Julien Weverbergh, Willy Calewaert (†), Walter Debrock (†), Marc Galle (†), Maurits Naessens (†), Willy Vaerewijck (†), Eddy van Vliet (†)

EREVOORZITTERS

Herman Teirlinck (†), Walter Debrock (†), Michel Oukhow (†)

DAGELIJKS BESTUUR

Raymond Detrez, voorzitter
Lukas De Vos, ondervoorzitter
Adriaan Raemdonck, secretaris
Philippe Dinet, verslaggever
Leo De Haes
Tony Meesdom

WERKENDE LEDEN

Karel Anthierens, Joseph Asselbergh, Marcel Boon, Eddy Borms, Jos Borré, Daniël Buyle, Herman De Prins, Jan De Zutter, Clara Haesaert, Marc Holthof, Jef Lambrecht, Hugo Raes, Jean-Pierre Rondas, Pjeroo Roobjee, Ronald Soetaert, Ludo Stynen, Yves T'Sjoen, Claire Van Damme, Ingrid Van der Veken, Leen Van Dijck, Karel Van Miert, David van Reybrouck, Wim Van Rooy, Liesbeth Walckiers, Julien Weverbergh

ZETEL EN SECRETARIAAT

Hoogstraat 70-72, 2000 Antwerpen

© 03 233 13 45 / FAX 03 231 38 12 • galerie@dezwartepanter.be

© 2009 De respectievelijke auteurs
Zetwerk Intertext, Antwerpen © (03) 290 34 87
Verantwoordelijke uitgever Lukas De Vos, Hof ter Bollen 51, 2870 Lievele

Deze uitgave kwam tot stand
met de steun van **Philippe Lemahieu**